

VYBRANÉ EKONOMICKÉ ASPEKTY OBČANSTVÍ UNIE

OLGA FRANCOVÁ*

1. ÚVOD

Občanství Evropské unie má celou řadu dimenzí. Kromě roviny právní je bezpochyby možné mluvit i o jeho ekonomické dimenzi související především s právem na volný pohyb na ekonomickém základě, tj. primárně za účelem získání zaměstnání nebo podnikáním. Evropské občanství a s ním související právo volného pohybu bylo ustanoveno Maastrichtskou smlouvou, která zároveň zakotvila také postupné směřování k hospodářské a měnové unii a dále prohloubila fungování vnitřního trhu. Přesvědčení, že tzv. čtyři svobody – volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu přispějí k posílení evropské ekonomiky, vychází z tzv. teorie optimálních měnových oblastí, která je od roku 2008 stále častěji diskutována v souvislosti s problematikou jednotné měny a jejího udržitelného fungování. Východiska této teorie jsou aktuální především, pokud jde o budoucnost evropské měnové unie. Cílem tohoto příspěvku je nastínit problematiku občanství Evropské unie z perspektivy ekonomické teorie a zhodnotit možné důsledky posílení spolupráce v rámci měnové unie pro její občany.

2. TEORIE OPTIMÁLNÍCH MĚNOVÝCH OBLASTÍ

Teorie optimálních měnových oblastí v podstatě představuje souhrn kritérií pro diskusi o tom, za jakých podmínek je vytvoření měnové unie žádoucí, nebo pro analýzu nákladů a přínosů takového projektu.¹ Splnění teorií stanovených předpokladů snižuje náklady fungování hospodářské a měnové unie v případě, že dojde k asymetrickému hospodářskému šoku (či pokud země účastníci se hospodářské a měnové unie re-

* Olga Francová je studentkou doktorského programu mezinárodní ekonomické vztahy na Vysoké škole ekonomické v Praze. Ten vznikl v rámci výzkumného projektu FMV VŠE „Nové směry governance ve světle finanční a dluhové krize“ s registračním číslem F2/7/2014.

¹ BALDWIN, R. – WYPLOSZ, R.: *The Economics of European Integration*. 4th ed. McGraw-Hill Education (UK), 2012, s. 410.

agují na symetrický šok asymetricky).^{2,3} Autor této teorie, Robert Mundell, koncipoval hlavní teoretický rámec pro posouzení výhodnosti členství v měnové unii.⁴ Jako zásadní kritérium eliminující možné náklady existence měnové unie Mundell označil mobilitu výrobních faktorů – práce a kapitálu. Vzhledem k převládajícímu přesvědčení, že kapitál je mobilní, zůstává problematickou nedostatečná mobilita pracovní síly. Zvýšení mobility pracovní síly je tak považováno za jeden z faktorů snižujících náklady případného asymetrického šoku. Jeho teorii dále doplnily závěry Kenena⁵ a McKinnona.⁶ Kenen věnoval pozornost hospodářství a struktuře obchodu členských zemí měnové unie. Jejich trhy by podle Kenena měly být flexibilní a hospodářství (tj. produkce, vývozy, dovozy) by mělo mít diverzifikovanou strukturu. Zároveň by tyto země měly produkovat podobné druhy zboží. McKinnon přispěl kritériem otevřenosti ekonomiky a úzkých vzájemných obchodních vazeb. Země tvořící měnovou unii by tedy měly mít otevřenou ekonomiku a intenzivně mezi sebou obchodovat.

Závěry teorie optimálních měnových oblastí lze shrnout tak, že pokud mají ekonomiky realizovat výhody zavedení společné měny, měly by tyto státy: (a) procházet podobnými makroekonomickými šoky (popř. reagovat na tyto šoky obdobným způsobem), (b) mít dostatečně pružné trhy výrobních faktorů, včetně trhu práce s vysokou mobilitou pracovní síly, (c) mít dostatečně otevřenou ekonomiku a zároveň diverzifikovanou a intenzivní obchodní výměnu. Splnění těchto kritérií minimalizuje náklady případných asymetrických šoků.

3. JE EVROPSKÁ UNIE, POPŘ. EUROZÓNA OPTIMÁLNÍ MĚNOVOU OBLASTÍ?

Z dosud provedených empirických studií vyplývá, že všechny země Evropské unie (EU), popř. eurozóny v podstatě plní kritéria související s otevřeností ekonomiky, různorodostí produkováných obchodovaných výrobků, intenzitou vzájemné obchodní výměny a v nespolehlivé řadě i mobilitou kapitálu.⁷

Jako hlavní kámen úrazu je v případě měnové integrace eurozóny spatřována nedostatečná mobilita pracovní síly.⁸ Nedávná studie OECD poukázala na skutečnost, že navzdory tomu, že volný pohyb pracovníků je v rámci EU teoreticky právně zaručen, *de facto* na národní a lokální úrovni přetrvává celá řada překážek. Mobilitu pracovní

² Jako hospodářský šok lze označit nečekanou a nepředvídatelnou událost, která negativně či pozitivně poznamená vývoj ekonomiky (např. přerušení dodávek energetických surovin, pokles poptávky po určitém zboží atd.). Asymetrický šok lze charakterizovat jako změnu ekonomických podmínek s rozdílným dopadem na některé regiony, popř. státy. K asymetrickým šokům malého rozsahu dochází v podstatě neustále. V rámci měnové unie jsou problematické především šoky velkého rozsahu, které zasáhnou pouze některé regiony.

³ BALDWIN, R. – WYPLOSZ, R.: *Ekonomie evropské integrace*. Grada Publishing, 2008, s. 374–375.

⁴ MUNDELL, R. A.: A Theory of Optimum Currency Areas. *American Economic Review*, 1961, Vol. 51, No. 4, s. 657–665.

⁵ KENEN, P.: The Theory of Optimum Currency Areas: An Elective View. In MUNDELL, R. – SWOBODA, A. (eds.): *Monetary Problems of the International Economy*. Chicago, University of Chicago Press, 1969.

⁶ McKINNON, R.: Optimum Currency Areas. *American Economic Review*, 1963, Vol. 53, No. 3–5, s. 717–725.

⁷ BALDWIN, R. – WYPLOSZ, R.: *Ekonomie evropské integrace*. Grada Publishing, 2008, s. 385.

⁸ Tamtéž.

síly negativně ovlivňují nejen administrativní překážky (např. regulace pracovního trhu, trhu s nemovitostmi, omezení související se systémy sociálního zabezpečení a daňovými systémy), ale v neposlední řadě také vysoký stupeň různorodosti (jazykové, kulturní atd.).⁹ V porovnání se Spojenými státy, Kanadou nebo Austrálií zůstává pracovní mobilita v rámci dvaceti sedmi členských států EU na velmi nízké úrovni.¹⁰ Motto EU „spojení v různorodosti“ se tak v tomto světle stává spíše překážkou integrace pracovních trhů jednotlivých členských států. Nedostatečná flexibilita pracovního trhu a nízká mobilita pracovní síly neumožňuje členským státům dostatečně absorbovat asymetrické makroekonomické šoky. Význam flexibility pracovních trhů zdůrazňuje také analýza Mezinárodního měnového fondu („MMF“), která uvádí, že bilaterální obchodní nerovnováhy nakumulované v rámci eurozóny mohou být částečně přičteny i přetrvávající rigiditě pracovních trhů.¹¹ MMF zdůrazňuje, že země s méně flexibilními trhy výrobků a služeb a pracovními trhy vykazují nižší přebytky obchodní bilance. Tato zjištění potvrzují názor některých odborníků, kteří vidí cestu ze současné krize také ve zvýšení flexibility pracovního trhu.¹²

V případě kritéria symetrie reakcí na makroekonomické šoky je z průběhu ekonomické krize zjevné, že přestože se jednalo o v podstatě symetrický šok, reakce jednotlivých členských států byla více než asymetrická. Ekonomická heterogenita eurozóny a rozdílný vývoj hospodářství členských států především, pokud jde o konkurenceschopnost před, stejně jako v průběhu krize, patří k faktorům, které přispěly k prohloubení krize eurozóny. Neochota některých států k provedení důležitých reforem v předkrizovém období například na trhu práce přispěla k rozvětvení nůžek konkurenceschopnosti mezi jednotlivými členskými státy. Např. Německo se díky reformám pracovního trhu provedeným před krizí těší výrazné růstové dynamice. Naproti tomu Španělsko a další země jižní Evropy stagnují. Eurozóna se tak v podstatě rozdělila na konkurenceschopné jádro a méně stabilní periferii.¹³

Centralizace měnové politiky na nadnárodní úrovni vytvořila jednotné podmínky pro fungování všech členských států eurozóny, jejichž výchozí pozice, historický vývoj i přístup k provádění hospodářské politiky se do značné míry lišily. Různorodé členské státy eurozóny se tak nacházejí v nezáviděníhodné situaci, kdy je jen obtížně hledáno řešení v podobě jedné měnové politiky optimální pro všechny.

Krize poukázala na skutečnost, že její členské státy nemají dostatečnou kapacitu vyrovnat se prostřednictvím národní rozpočtové politiky s rozsáhlejšími makroekonomickými šoky. Předpoklad, který určil podobu Maastrichtské smlouvy, počítající s tím, že

⁹ Mobility and Migration in Europe. Chapter 2, s. 61–86, In OECD: *OECD Economic Surveys: European Union 2012* [online], 2012 [cit. 13. 6. 2013], s. 69, 82, dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-european-union-2012/mobility-and-migration-in-europe_eco_surveys-eur-2012-5-en.

¹⁰ Podle již zmíněné studie OECD dosahuje roční přeshraniční mobilita občanů (jako procento populace v roce 2010) mnohem nižších hodnot v rámci EU (0,35 %) než v jiných měnových uniích, např. Austrálii (1,5 %) nebo Spojených státech (2,4 %). Ibid., s. 64.

¹¹ BERGER, H. – NITSCH, V.: *The Euro's Effect on Trade Imbalances* [online]. Mezinárodní měnový fond, říjen 2010 [cit. 13. 8. 2013], s. 14, dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10226.pdf>.

¹² BALDWIN, R. – WYPLOSZ, R.: *The Economics of European Integration*. 4th ed. McGraw-Hill Education (UK), 2012, s. 426.

¹³ ZSOLT, D. – PISANI-FERRY, J. – WOLFF, G.: Europe's Growth Problem (and What to Do about It). *Bruegel policy brief* [online]. 2013 [cit. 18. 8. 2013], Iss. 13, dostupné z: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/776-europes-growth-problem-and-what-to-do-about-it/>.

členské státy budou schopny provádět důvěryhodnou fiskální politiku, včetně případné fiskální stabilizace na národní úrovni, byl v průběhu krize zcela zásadně zpochybněn. Vlády členských států eurozóny jsou při provádění fiskální politiky omezeny důvěrou finančních trhů, které její provádění financují. Pokud však aktéři finančních trhů ztratí důvěru ve schopnost vlády dostát svým závazkům s ohledem na výši zahraničního zadlužení, dostává se financování vládní politiky do slepé uličky. Vlády států účastnicích se měnové unie nejsou schopny odpovědět na rozsáhlé a hluboké krize způsobené nerovnováhou platební bilance prostřednictvím fiskální politiky, protože investoři nejsou ochotni financovat další vnější zadlužení. Navíc v případě regionálních šoků, nelze využít měnové politiky centralizované ve Frankfurtu nad Mohanem pro všech 17¹⁴ členských států eurozóny.¹⁵

Vzhledem k přetrvávajícím rozdílům mezi členskými státy eurozóny¹⁶ je jako nejschůdnější řešení v případě asymetrických hospodářských šoků (popř. asymetrické reakce na symetrický šok) prezentováno ustavení systému tzv. fiskálních transferů, který by nestabilním členským státům umožnil vyrovnat se s důsledky asymetrického šoku. Navzdory relativně nízké náročnosti, pokud jde o jeho ustavení, se vzhledem k různorodosti EU jedná o velmi odvážnou myšlenku, která může jen velmi obtížně získat širší politickou podporu.¹⁷

4. NÁKLADY EXISTENCE EVROPSKÉ HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNIE PO ROCE 2008

Během prvních let své existence byla Evropská měnová unie asociována především s výhodami zavedení společné měny. Odstranění transakčních nákladů a kurzových rizik usnadnilo vzájemný obchod a zvýšilo objem vzájemné obchodní výměny.¹⁸

Evropská centrální banka získala důvěru v roli krotitele inflace, jejíž stabilní vývoj umožnil hospodářský růst a zajistil nejen důvěryhodnost evropské měny v mezinárodním měřítku, ale také dluhopisů členských států eurozóny, jejichž úrokové sazby na finančních trzích postupně konvergovaly. Finanční analytici v podstatě přestali rozlišo-

¹⁴ K 1. lednu 2014 se osmnáctým členským státem eurozóny stane Lotyšsko.

¹⁵ WOLFF, G. B.: A Budget for Europe's Monetary Union. *Bruegel Policy Contribution* [online], 2012 [cit. 18. 8. 2013], Iss. 22, s. 5, dostupné z: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/762-a-budget-for-europes-monetary-union/>.

¹⁶ Podrobněji k ekonomické diverzitě členských států EU viz např. EVROPSKÁ KOMISE: *Alert Mechanism Report 2014*. Brusel, Listopad 2013, 32 s., dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/amr2014_en.pdf.

¹⁷ Podrobněji viz např. BALDWIN, R. – WYPLOSZ, R.: *The Economics of European Integration*. 4th ed. McGraw-Hill Education (UK), 2012, kapitoly 15 a 19. Nebo VETTER, S.: *Do All Roads Lead to Fiscal Union?* [online]. Deutsche Bank, duben 2013, 16 s., dostupné z: http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000304104.PDF.

¹⁸ Studie týkající se přínosů ustavení měnové unie docházejí k různorodým závěrům. Více viz např. BALDWIN, R.: *The Euro Trade Effects*. ECB Working Paper No. 594, ECB Frankfurt, 2006. BERGER, H. – NITSCH, V.: Zooming out: The Trade Effect of the Euro in Historical Perspective. *Journal of International Money and Finance*, 2008, Vol. 27, No. 8, s. 1244–60. Podle De Grauweho převažuje shoda o tom, že ustavení hospodářské a měnové unie přispělo ke zvýšení obchodní výměny mezi členskými státy až o 20 % (DE GRAUWE, P.: European Economic Union. *The New Palgrave Dictionary of Economics* [online], [cit. 18. 8. 2013], s. 2–5, dostupné z: <http://www.econ.kuleuven.be/ew/academic/intecon/Degrauwe/PDG-papers/Contributions%20to%20books/Palgrave-Europe%20Monetary%20Union.pdf>).

vat rizika související s investicemi do dluhopisů jednotlivých členských států eurozóny. Řecko a Portugalsko tak v období 2003–2008 financovaly své veřejné zadlužení za stejnou úrokovou míru jako Německo. Finanční trhy začaly zohledňovat odlišnou rozpočtovou situaci a vyhlídky států eurozóny, pokud jde o veřejné zadlužení, až po vypuknutí finanční krize, kdy se ostře rozevřely nůžky úrokových sazeb státních dluhopisů jednotlivých vlád zemí eurozóny.¹⁹ Nedůvěra trhů v hospodaření některých členských států postupně dosáhla neudržitelné úrovně.

Od vypuknutí finanční krize ve Spojených státech v roce 2007, bylo pět zemí (Irsko, Kypr, Portugalsko, Řecko a Španělsko), jejichž měnou je euro, nuceno požádat mezinárodní finanční instituce, ostatní státy EU, respektive hospodářské a měnové unie o poskytnutí prostředků na financování svých závazků, protože finanční trhy začaly ztrácet důvěru v jejich schopnosti závazky splatit. Pod tlakem finanční krize byla volena různá řešení, která umožňují transfer kredibility od konkurenceschopného severního křídla a jeho občanů směrem ke státům méně stabilním.

Náklady existence hospodářské a měnové unie jsou tak postupně vyčíslovány prostřednictvím (a) bilaterálních úvěrů,²⁰ (b) nově ustavených dočasných²¹ i (c) trvalých stabilizačních mechanismů.²²

Podrobnosti ohledně ustavení tzv. záchranného valu eurozóny byly upřesněny na zasedání Rady pro hospodářské a finanční záležitosti v květnu 2010. Následně došlo ke vzniku dvou nástrojů: (1) Evropského mechanismu finanční stabilizace (EFSM) a (2) Evropského nástroje finanční stability (EFSF). Zápůjční kapacita Evropského mechanismu finanční stabilizace činila 60 miliard euro a byla zaručena prostřednictvím rozpočtu EU. Nepřímo tak na poskytnutých prostředcích participovaly všechny členské státy EU.²³ Evropský nástroj finanční stabilizace byl založen jako tzv. *special purpose vehicle*²⁴ v návaznosti na rozhodnutí zemí eurozóny, a to na období tří let s možností prodloužení na dobu nutnou k ukončení veškerých operací. Základ pro jeho fungování položila Rámcová dohoda o EFSF, která zakládá akciovou společnost podle lucemburského práva, jejímž účelem je ve spolupráci s MMF poskytovat finanční pomoc členským státům eurozóny, které se dostanou do potíží způsobených výjimečnými okolnostmi mimo jejich kontrolu. Možnost čerpat finanční pomoc z tohoto mechanismu mají pouze státy eurozóny. Původní výše záruk dosahovala 440 miliard euro, což s ohledem na různé formy úvěrového zajištění vytvářelo efektivní zápůjční kapacitu v přibližné

¹⁹ Více viz např. ATTINASI, M. G. – CHECHERITA, C. – NICKEL, C.: *What Explains the Surge in Euro Area Sovereign Spreads During the Financial Crisis of 2007–2009?* ECB. Working Paper Series no. 1131 [online], prosinec 2009 [cit. 13. 8. 2013], s. 12, dostupné z: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1131.pdf>; nebo DE GRAUWE, P. – JI, Y.: *Mispricing of Sovereign Risk and Multiple Equilibria in the Eurozone*. CEPS. Working Document no. 361 [online], leden 2012 [cit. 13. 8. 2013], s. 2, dostupné z: <http://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/359742/1/De>.

²⁰ Objem bilaterálních úvěrů poskytnutých Řecku dosáhl 80 miliard euro. 30 miliard euro poskytli Mezinárodní měnový fond.

²¹ Jako dočasné mechanismy stability jsou označovány (1) Evropský mechanismus finanční stabilizace (EFSM) a (2) Evropský nástroj finanční stability (EFSF).

²² Na podzim roku 2010 bylo na nejvyšší politické úrovni přijato rozhodnutí ohledně ustavení trvalého Evropského stabilizačního mechanismu.

²³ EVROPSKÁ KOMISE: *Economic and Financial Affairs. European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)* [online], 2012 [cit. 13. 8. 2013], dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm.

²⁴ Special purpose vehicle (SPV) je označení pro společnost založenou kvůli splnění určitého cíle, popř. na určitou dobu.

výši 250 miliard euro. Na summitu Evropské rady v březnu 2011 (a následně v červnu 2011) byla potvrzena dohoda členských států eurozóny o navýšení objemu záruk na úroveň 780 miliard euro, což odpovídá efektivní zápůjční kapacitě 440 miliard euro.

Konečně Evropský stabilizační mechanismus (ESM) byl založen na základě mezinárodní smlouvy uzavřené státy eurozóny. Celkový upsaný kapitál ESM činí podle čl. 8 odst. 1 Smlouvy o ustavení ESM 700 miliard euro. ESM bude mít podle této dohody k dispozici tzv. zápůjční kapacitu až 500 miliard euro, a to s nejvyšším možným ratingem. Z celkové výše upsaného kapitálu bude 80 miliard euro tvořit splacený kapitál, který uhradí členské státy eurozóny. Zbývajících 620 miliard euro bude mít podobu záruk a kapitálu na požádání.

V současné době mohou tyto mechanismy (primárně ESM) poskytnout destabilizovaným členským státům úvěry, popř. v jejich zájmu intervenovat na primárním či sekundárním trhu. Jejich činnost probíhá na principu přísné podmíněnosti, tj. na základě podmínek pro poskytnutí pomoci, které jsou shrnuty ve Smlouvě o finanční pomoci (*Financial Assistance Facility Agreement*). Prostředky pro záchranu tzv. programových zemí tyto mechanismy získávají na základě kumulace prostředků a záruk stabilních členských států, na jejichž základě jsou emitovány dluhové instrumenty obchodované na finančních trzích.²⁵ Od 1. července roku 2013 hraje při poskytování pomoci členským státům klíčovou roli ESM. Ostatní mechanismy budou nadále spravovat své závazky, ale poskytovat pomoc a vydávat nové nástroje po tomto datu může již pouze ESM.

Vznik obdobných nástrojů byl ještě v roce 2009 jen velmi obtížně představitelný. Rostoucí tlak finančních trhů a hrozba v podobě možného bankrotu členského státu přinutila nejvyšší politickou reprezentaci k přijetí nekonvenčních řešení jdoucích směrem ke vzájemnému sdílení rizik mezi členskými státy. Snaha o vyřešení krize, která zasáhla EU v posledních pěti letech, a úsilí o to, zabránit jejímu opakování, vyústilo v přijetí řady opatření. Fungování EU se tak do značné míry změnilo. Členské státy eurozóny rezignovaly na některé pravomoci v oblasti rozpočtové politiky a to výměnou za příslib solidarity a možnost čerpat finanční prostředky z nově ustavených záchranných mechanismů. Pro nově ustavené mechanismy je charakteristická jejich rostoucí sofistikovanost. Vzrůstající neochota finančních trhů financovat dluhy destabilizovaných vlád přiměla představitele eurozóny k přijetí stále komplexnějších návrhů, a to nejen v oblasti sdílení rizik, ale také v oblasti rozpočtové disciplíny. Postupně tak dochází k velmi úzkému provázání mechanismů sdílení rizik s nástroji, jejichž cílem je zaručit rozpočtovou odpovědnost členských států EU, popř. zemí eurozóny.²⁶

Naznačený vývoj je důsledkem podcenění rizik souvisejících s konstrukcí jednotné měny jako nezvratného procesu, podcenění možných důsledků makroekonomických šoků, absence mechanismů umožňujících sdílení rizik a konečně neochoty národní politické reprezentace některých států provádět náročné a nepopulární hospodářské reformy. Selhání politických elit, které nezabránilo růstu veřejného zadlužení, do značné

²⁵ Více viz FRANCOVÁ, O.: Evropský mechanismus stability. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2012, č. 1.

²⁶ Podrobněji viz KUSÁK, M. – PÍTROVÁ, L. a kol.: Právní aspekty smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2012, č. 1.

míry ohrozilo stabilitu eurozóny, jejíž obnovení si vyžádalo nemalé náklady ze strany všech jejích členských států.

Přestože existují pochybnosti o jejich legalitě a zaznívají různorodé názory na jejich soulad s primárním právem, staly se nástroje obnovení stability součástí tzv. unijního ekonomického governance.²⁷ Měnová unie se tak posunula spíše k tzv. unii stability, v níž sdílení rizik implikuje zároveň omezení suverenity členských států ve fiskální oblasti. Posílení solidarity tak jde ruku v ruce s posílením „odpovědnosti“ členských států ve fiskální oblasti.

Ustavením stabilizačních mechanismů, kterým jednotlivé členské státy eurozóny poskytly prostředky s cílem „ulevit“ nestabilním členským státům v podstatě došlo na slova Milтона Friedmana, že oběd zdarma neexistuje. Členské státy eurozóny tak musí postupně zaplatit cenu za stabilitu předchozích let. Zároveň se naplňuje „prorocství“ teorie optimálních měnových oblastí, která jako jedno z možných řešení, jak vyrovnat důsledky asymetrických šoků v rámci měnové oblasti, nabízí možnost zavedení transferů finančních prostředků. Obdobné systémy, jejichž účelem je vyrovnávání disparit v rámci regionů, jsou charakteristické pro federace, které mají k dispozici rozpočty, které jim umožňují provádět stabilizační opatření v případě regionální krize. Jedná se o vyrovnávací mechanismy umožňující transfer prostředků s cílem zvýšit odolnost vůči případným šokům. Stupeň přerozdělování se v rámci jednotlivých federací výrazně liší, a to v závislosti na politických preferencích a národní soudržnosti.²⁸ Nikdy však nelze zcela spolehlivě nastavit systém tak, aby eliminoval riziko zneužití a vznik tzv. čistých plátců a čistých příjemců.

S cílem nastavit dlouhodobě stabilní systém v rámci fungování hospodářské a měnové unie jsou zveřejňovány další, odvážnější návrhy prohlubující solidaritu členských států eurozóny. Tyto návrhy jdou v řadě aspektů nad rámec formy, jakou jsou rizika sdílena v rámci ESM. Jedná se například o sdílení rizika na základě vydávání společných dluhopisů eurozóny a ustavení tzv. fiskální kapacity, zvláštního fondu kumulujícího prostředky pro usnadnění konvergence eurozóny atd.²⁹

²⁷ Podrobněji viz např. RUFFERT, M.: The European Debt Crisis and European Union Law. *Common Market Law Review*, 2011, Vol. 48, s. 1777–1806; nebo BORGER, V.: The ESM and the European Court's predicament in Pringle. *German Law Journal* [online], 2013 [cit. 18. 8. 2013], Vol. 14, No. 1, s. 113–140, dostupné z: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1498>.

²⁸ VETTER, S.: *Do All Roads Lead to Fiscal Union?* [online]. Deutsche Bank, duben 2013 [cit. 18. 8. 2013], s. 5, dostupné z: http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000304104.PDF.

²⁹ Podrobněji viz EVROPSKÁ KOMISE: *Sdělení komise: Návrh prohloubené a skutečné hospodářské a měnové unie: zahájení evropské diskuse* [online]. Brusel, 30. listopadu 2012 [cit. 18. 8. 2013], COM(2012) 777 final/2, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0777:REV1:CS:PDF>; WOLFF, G. B.: A Budget for Europe's Monetary Union. *Bruegel Policy Contribution* [online], 2012 [cit. 18. 8. 2013], Iss. 22, dostupné z: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/762-a-budget-for-europes-monetary-union/>; nebo CRAFTS, N.: Saving the Eurozone: Is a Real Marshall Plan the Answer? *The Chatham House Series* [online], 2012 [cit. 18. 8. 2013], No. 1, dostupné z: http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/research/centres/cage/chh1669_eurozone_bp_v6.pdf.

5. ZÁVĚR

Ekonomická a finanční krize postavila do té doby úspěšný projekt do zcela nového světla. Po letech, kdy jsme měli možnost využívat práva související s občanstvím Unie, všech čtyř svobod díky vnitřnímu trhu a přínosy, které přinesla společná měna, byly členské státy (primárně členské státy eurozóny) konfrontovány s náklady měnové integrace.

Odpověď na otázku, kam až je možné v rámci sdílení odpovědnosti a nákladů zajít a jaká opatření mohou být přijata s cílem finanční stabilizace eurozóny, bude především v rukou právních expertů. Otázku, jak získat na zvolené řešení finanční prostředky a zajistit udržitelné fungování eurozóny, budou zodpovídat ekonomové. My všichni jako občané Unie můžeme velmi brzy stát před otázkou, kolik jsme ochotni zaplatit za práva, která jsme získali díky evropskému občanství.

V zájmu zajištění udržitelnosti celého integračního projektu je, aby tyto otázky byly řešeny zároveň, aby nalezené řešení bylo uspokojivé nejen po stránce právní a ekonomické, ale především, aby bylo akceptovatelné pro občany EU, bez jejichž podpory nelze spolupráci v rámci integračního projektu dále prohlubovat.

THE SELECTED ECONOMIC ASPECTS OF EU CITIZENSHIP

Summary

The citizenship of the European Union has several dimensions. In addition to its legal dimension, it is certainly possible to consider it from the economic perspective associated mainly with the freedom of movement based on economic grounds. The European citizenship and related rights on free movement were enshrined in the Maastricht Treaty that also anchored gradual progress towards economic and monetary union and also deepened the cooperation in terms of the internal market. The conviction that the so-called four freedoms – the free movement of persons, goods, services and capital will contribute to the strengthening of the European economy is derived from the theory of optimum currency areas. Since 2008, this theory has been increasingly mentioned in relation to the single currency and its sustainability. It provides especially interesting conclusions when it comes to the future of the European Monetary Union. This contribution looks at the citizenship of the European Union from the perspective of economic theory and outlines the potential consequences of enhanced economic cooperation within the European Monetary Union for the citizens.

Key words: economic perspective of the EU citizenship, theory of optimum currency area, absorption of macroeconomic shocks, temporary stabilization mechanism, permanent stabilization mechanism, transfer of financial resources, solidarity

Klíčová slova: ekonomická perspektiva občanství EU, teorie optimálních měnových oblastí, absorpce makroekonomických šoků, dočasný stabilizační mechanismus, trvalý stabilizační mechanismus, transfer finančních prostředků, solidarita